

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2007:41

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING I FORM AV ANTIKVARISK KONTROLL

Härd och sentida lämningar vid bytomt

RAÄ 145 (stenfylld grop och sotfläckar), 146 (härd)

Nannersbo 2:4

Gärdserums socken

Åtvidabergs kommun

Östergötlands län

Småland

Dnr 422-587-2006

Bengt Elfstrand

UV ÖST RAPPORT 2007:41

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING I FORM AV ANTIKVARISK KONTROLL

Härd och sentida lämningar vid bytomt

RAÄ 145 (stenfylld grop och sotfläckar), 146 (härd)

Nannersbo 2:4

Gärdserums socken

Åtvidabergs kommun

Östergötlands län

Småland

Dnr 422-587-2006

Bengt Elfstrand

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Omslagsbild Schakt 4 med Norrgårdens mangårdsbyggnad i bakgrunden. Foto från väster av Bengt Elfstrand.

Produktion/grafisk form Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Foto Bengt Elfstrand

Utskrift UV Öst, Linköping 2007

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2007 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2007:41

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Syfte och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Undersökningsresultat	7
Slutsats	10
Referenser	11
Administrativa uppgifter	11

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för undersökningen markerad.

Fig 2. Utdrag ur gröna kartan Västervik 7G NV, med undersökningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll

Härd och sentida lämningar vid bytomt

Sammanfattning

E.ON Elnät har via Vattenfall lagt ner elkabel vid Nannersbo bytomt och i närheten av fornlämningarna 10 och 27 i Gärdserums socken. I samband med detta utfördes en förundersökning i form av en antikvarisk kontroll inom vissa sträckor. Kabeln hade redan grävts ned i befintliga schakt i södra delen förbi RAÄ 10 och 27. I norra delen av sträckan nära bytomten togs nio schakt upp på topografiskt utvalda ställen i kabelsträckningen. Vid bytomten framkom två sotfläckar och en stenfylld grop. Förmodligen från bytomtstid. Intill bytomtssläget var det för övrigt tegelflis i marken. På en bergshylla några tiotal meter väster om en lada påträffades en härd (A4) med skärvsten. Härden går ej i nuläget att datera. Kol är tillvarataget för ev ¹⁴C. De påträffade anläggningarna undersöktes och borttogs.

Inledning

E.ON Elnät Sverige AB avsåg genom Vattenfall Service Syd AB att lägga ned ny starkströms jord-kabel från Broddebo 1:55 i söder till Nannersbo 2:4, Gärdserums socken, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län, Småland, mellan två transformatorstationer. Inom Broddebo förbi RAÄ 10 och 27 hade kabeln redan lagts ned i ett befintligt schakt. Den aktuella sträckan för huvudkabeln var ca 500 m på Nannersbos ägor och därtill anslutande linjer fram till bebyggelsen med en sammanlagd sträcka av 250 m. Den antikvariska kontrollen har skett på utvalda partier av sträckan, fördelade på 9 schakt med en sammanlagd längd av 147 m. Ansvarig för den antikvariska kontrollen var Bengt Elfstrand som också sammanställt rapporten. E.ON Elnät Sverige AB stod för samtliga kostnader.

Syfte och metod

Syftet med den antikvariska kontrollen har varit att undvika fornlämningar inom kabelsträckningen. I den mån detta inte var möjligt undersöktes och borttogs enstaka anläggningar.

Metoden var att välja ut topografiska lägen, attraktiva för bosättning under förhistorisk tid samt att kontrollera området i anslutning till bytomten. Om stenålder förelåg kunde man räkna med en inlandsboplats, på grund av höjden över havet eller de lättbrukade ytjordarna. Vid undersökningen användes en skopbredd på 0,8 m. Framkomna lämningar har fotograferats, ritats och beskrivits och registrerats i intrasis.

Topografi och fornlämningsmiljö

Området kännetecknas av ett kuperat småbrutet landskap med berg i dagen, delvis svallad ytmorän ovanpå lera. Leran är markerad på geologiska kartbladet (SGU Serie Aa, N:o 157). Kring Storgöl och Lillgöl förekommer torvlager. Båda gölarna har tillrinning och avrinning i form av bäckar som tidigt gör området attraktivt för bosättning i den i övrigt svårtillgängliga skogsmarken. Trakten är idag dominerat av skog med insprängda åkrar och hagar. Undersökningssträckan ligger mellan 125 och 135 m ö h. Området är generellt sett glest på synliga förhistoriska lämningar. Den nu aktuella dalgången hyser dock ett stort antal fornlämningar, så som gravar i form av rösen, mittblocksgravar och en sidoblocksgrav som kan härröra från bronsåldern Dessa ligger tillsammans med kvadratiska och runda stensättningar samt en rest sten från äldre järnåldern (RAÄ nr 11, 12, 13 och 17). En av gravplatserna utgörs av ett gravfält (RAÄ nr 12) med 10 synliga gravar, varav runda stensättningar är det dominerande inslaget. Samtliga registrerade fornlämningar är belägna inom arbetsområdet. Dessa bildar tillsammans en ganska isolerad enklav i trakten. Förmodade historiska lämningar med fossila

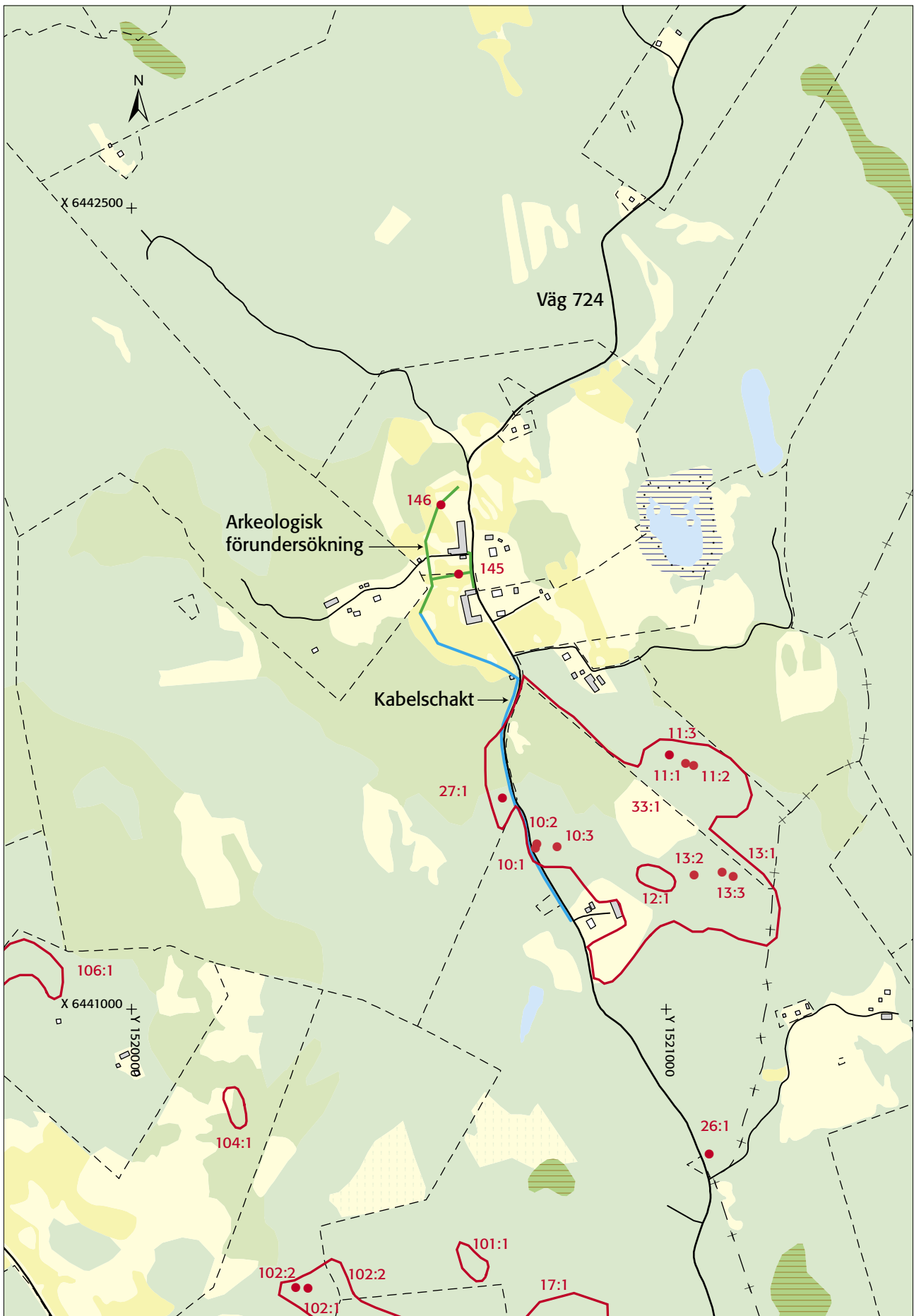

Fig 3. Utdrag ur Fastighetskartan 7G 8e Nannersbö, 076 84, med ledningsschaktet och fornlämningarna markerade. Skala 1:10 000.

blockformiga åkerparceller och röjningsröseområden (RAÄ 17, 101–104) finns på Broddebos ägor och i södra delen av fastigheten Nannersbo (RAÄ 27 och 33) där de sammanfaller med fornlämningarna. Delar av odlingen där kan även vara från förhistorisk tid.

Vidare utgör området ett regionalt intresseområde för kulturmiljövården (Åtvidaberg nr 1, Nannersbo). De kulturhistoriska värdena består bl a av Nannersbo by med ålderdomlig bebyggelse och odlingslandskap.

Undersökningsresultat

Den södra delen av kabelsträckningen som passerar fornlämningarna hade redan åtgärdats, genom att jordkabeln grävts ner i befintliga schakt och var därför inte aktuell vid den antikvariska kontrollen. Den norra delen av Nannersbo domineras av det nuvarande byläget. Närheten till det registrerade fornlämningsområdet medförde att dolda förhistoriska boplatser eller gravfält kunde förekomma inom de aktuella kabelsträckningarna samt att äldre lämningar av bytomten kunde beröras. Schakten 1–3 förmodades beröra bytomten, medan området där schakten 4–9 drogs hade topografiskt bra lägen för förhistoriska lämningar.

Schakten är följande:

Schakt 1. Söder om avtagsvägen till Andersholm och 1,5 m väster om länsvägen 724 och 15 m sydsydost om norra ladan av de två ladorna som markerats på schaktplanen (fig 5). Ett 7 m långt schakt 0,45 m djupt. På en äldre karta är en ladugård placerad där. I botten tätt liggande sten i brunt morängrus. Ovanpå var det mörkgrå humusblandat morängrus med grovt kol i. På ytan tegelflis.

Schakt 2. Söder om schakt 1 parallellt med länsväg 724 och ca 2 m väster därom. Läge för ett elskåp. Schaktet var 4 m långt och 0,40 m djupt. Mörkgrå mylla med tegelflis till botten av brunt grus.

Schakt 3. Norr om den södra ladan. Enligt äldre kartor låg en lada på platsen. Schaktet går parallellt med länsväg 724 och 1 m väster om denna. Schaktet var 3 m långt och 0,30 m djupt. Mörk mylla med tegelflis. I botten berg.

Schakt 4. Mellan ladorna drogs schaktet i öst–västlig riktning. Började i öster vid länsväg 724. Schaktet drogs över en flack höjd. Bra läge för bosättning eller gravfält. Ca 50 m långt och 0,25 m djupt. Överst humusblandad grå grusig morän med tegelflis i, renplockad på större sten ovanpå gulbrun morän i botten.

RAÄ 145

- A1 ca 1,5 m från östra schaktkanten framkom en 0,80 m stor rund och 0,30 m djup konkav grop fylld med lös mylla och tätt packad sten som mestadels var knytnävsstora och en var 0,20 m stor. I västra kanten låg tegelflis och bruk. Möjligen ett sentida stolphål.
- A2 ca 25 m från östra schaktkanten på krönet av höjden låg en oval 0,50–0,70 m stor och 0,02 m tjock plan sotfläck på norra sidan om en 0,20 m stor rundad sten. Sotet var intensivast i kanterna av anläggningen. Under kom gulbrun morän.
- A3 ca 38 m från östra schaktkanten påträffades i den gulbruna bottenmoränen en 0,40 m stor närmast rund sotfläck som var centimetertjock. Fläcken låg norr om en 0,18 m stor sten. Bredvid denna fanns en sotstrimmla.

Schakt 5. Ca 18 m väster om schakt 4 i öst–väst. Schaktet drogs i en sluttning vid terrasskant för att se om det förekom ett nedodlat kulturlager som bildat terrassen. Schaktet var 5 m långt och 0,50 m djupt. Sten låg uppkastad i terrassen och bildade denna under ett tunt jordlager. I sluttningen väster därom fanns ett jämntjockt 0,50 m djupt odlingslager av mylla ovanpå brun bottenmorän.

Fig 4. Härden A4 i schakt 9. Den sotiga anläggningsytan med enstaka skärvstenar. Foto från Ö av Bengt Elfstrand.

Schakt 6. Schaktet låg 25 m sydsydväst om schakt 5 och löpte mot nordnordost. Schaktet drogs i en nordslänt som hade rikligt med sten på ytan. Avsikten var att se om äldre odling (kanske medeltida) förekommit i slänten innan stenen kommit dit. Schaktet var 20 m långt och 0,45 m djupt med mörk mylla ovanpå brunt grus.

Schakt 7. Ca 37 m nordost om schakt 6 i en västslänt strax söder om vägen till Andersholm intill en smedja. I slänten låg en delvis övertorvad stensamling, tolkad som en möjlig grav. Dock dåligt läge för gravar. Ett 16 m långt schakt drogs i nord-syd som var 0,20 m djupt. I norra delen fanns grov sten upp till 0,70 m stora som delvis låg tätt ihop. Även grov sten i markbotten under ett 0,20 m tjockt lager av mörkgrå mylla.

Schakt 8. Ca 48 m norr om schakt 7 vid en liten bod. Nedanför en bergskant och i sluttning mellan två åkertegar. Avsikten var att se om det fanns ett äldre plöjskikt där. Schaktet gick i nord-syd och var 15 m långt och 0,30 m djupt. Sten, morän och mylla. Inget av intresse.

Schakt 9. Ca 66 m norr om schakt 8. En stenig sydsluttning intill ett berg med en avsats upp på en stenig platå väster om ett övre bergskrön. Avsikten var att kontrollera om den steniga platån utgjorde ett gravläge. Schaktet löpte i nordnordost och var 14 m långt och partvis 0,30 m djupt. På en liten bergshylla framkom en härd. Nedanför i sluttningen mörk mylla. Ovanför på platån svart mylla med sten i.

RAÄ 146. A4 en härd på en liten hylla. Under ett 0,20 m tjockt svartaktigt mulltäckte låg en oregelbunden 0,80 m stor sotfläck med kol och några skärvstenar i. I södra delen mot kanten fanns två 0,20 m stora stenar. Härden var plan och vilade direkt på berget. I härden togs ett kolprov (F1).

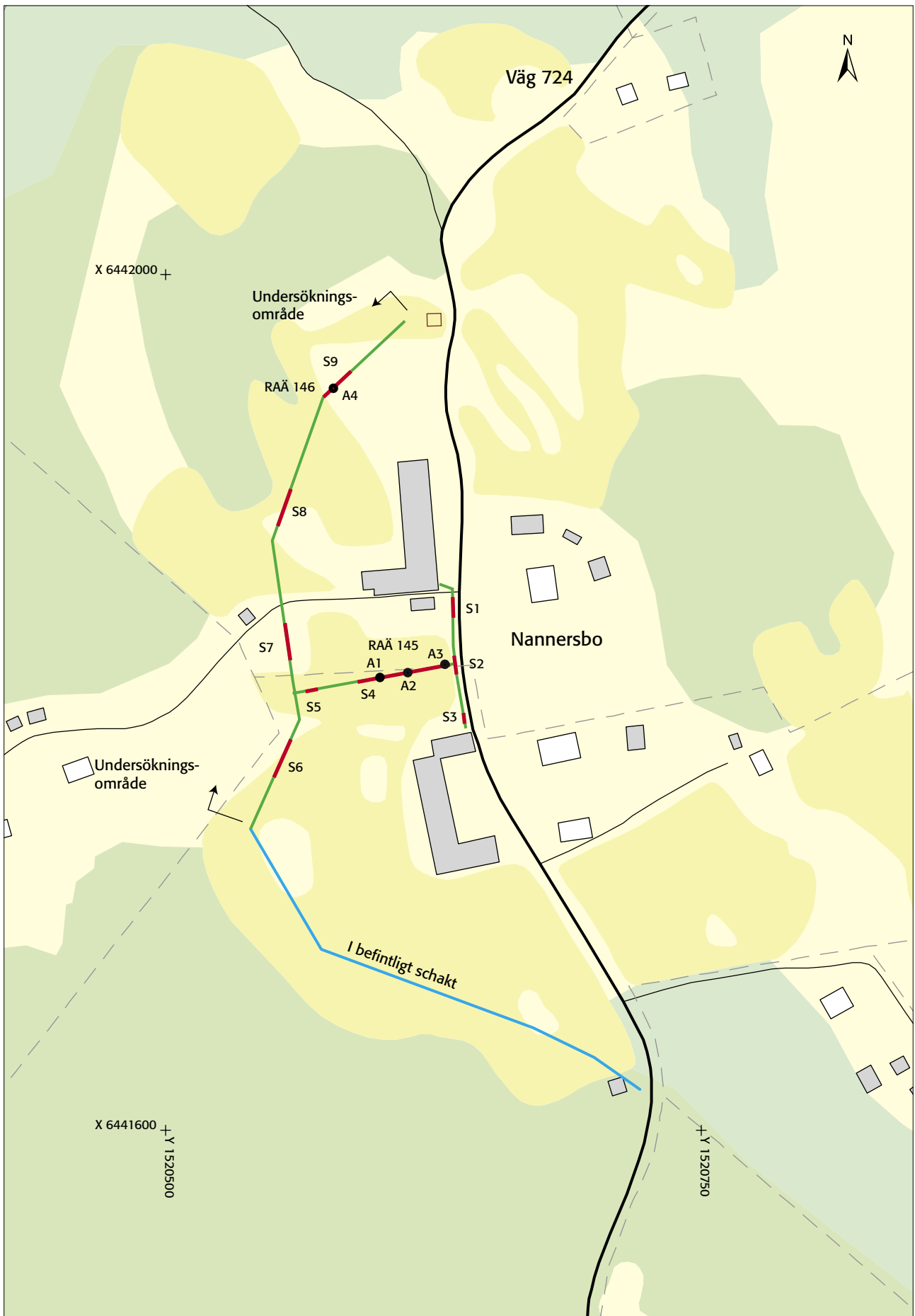

Fig 5. Plan över de markerade förundersökningsschakten och anläggningarna markerade. Skala 1:2500

Slutsats

De utvalda schaktlägena i kabelsträckningen visade på några iakttagelser av arkeologiskt värde. De anläggningar som framkom i kabelsträckningen undersöktes och borttogs. Schakten 1–3 innehöll tegelflis och delvis grovt kol. Inga andra iakttagelser eller fynd gjordes på bytomten. Schakten placerades inom den gamla bytomten i läget för två lador markerade på 1788 års karta. Dessa lador stämde inte med läget för de nuvarande ladorna. Vid schakt 4 (RAÅ 145) låg det två sotfläckar (A2 och 3) av likartat utseende med en sten söder om sotet. Vad dessa har haft för funktion går ej att utläsa. Sotet låg plant i ett tunt lager i båda. Den flacka höjden har odlats i sen tid. I östra delen av schaktet påträffades en stenfylld grop, fylld med utvald sten. Gropen var ganska stor och kan ha varit ett stolphål. Den torde vara från historisk tid på grund av den lösa myllan i gropen och bruk och tegelflis i ena kanten. Det kunde också konstateras att det förekommit ett äldre odlingskede under sten i terrassen i schakt 5 och i slutningen vid schakt 6 som kan ha ett samband med det röjningsrösesystem som markerats i åkrarna på 1788 års karta. I schakt 9 undersöktes en härd (A4, RAÅ 146) som låg på en bergshylla. Denna kan möjligen vara förhistorisk med tanke på närheten till fornlämningskomplexet söder om hela förundersökningsområdet. Läget i skydd av en bergssida förekommer ofta under mesolitisk tid, men detta är typiskt för strandbundna boplatser. Nivåerna här ligger ca 135 m ö h och tangerar högsta kustlinjen. Det är mest troligt att det rör sig om en inlandsboplatz om dateringen är så tidig som mesolitisk. Dateringen är dock oklar. Ett kolprov (F1) har tillvaratagits för ev ¹⁴C. Anläggningarna har undersökts och inga andra åtgärder är aktuella.

Linköping i april 2007

Bengt Elfstrand

Referenser

Jordartskartan SGU. Serie Aa N:o 157. Bladet Skrikerum. Generalstabens Litografiska Anstalt 1926.

Lantmäterverket. Storskifteskartan över Gärdserum Nannersbo. 1788. G30-24:1.

Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS).

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland

Landskap: Småland

Kommun: Åtvidaberg

Socken: Gärdserum

Plats: Nannersbo 2:4

Fornlämning: 145 och 146

Läge: Fastighetskartan 7G 8e Nannersbo, 076 84

Undersökningens mittpunkt: X6441,83 Y1520,57

Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V

Höjdsystem: RH 00

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-587-2006

Länsstyrelsens dnr: 431-2130-06

Länsstyrelsens beslutsdatum: 2006-03-22

Projektnummer: 1520768

Intrasisprojekt: O2006032

Rapportnummer: 2007:41

Ansvarig arkeolog: Bengt Elfstrand

Beställare: Länsstyrelsen i Östergötlands län

Kostnadsansvarig: E.ON Elnät Sverige AB genom Vattenfall Service Syd AB

Undersökningstid: 2006-06-02

Undersökningsområde: 750 löpm

Undersökt yta: 147 löpm

Fyndet förvaras på UV Öst i väntan på fyndfördelning.

Rapportmaterialet förvaras på ATA (Antikvarisk topografiska arkivet), Stockholm.